

Summary. Identified the essence of the concept of "conflict"; revealed the key role of family relationships; defined marital conflicts that often occur, as well as the major causes of conflict in the family; proved that prevent family conflicts depends primarily on marriage; found negative emotional consequences in the form of discomfort, stress, depression, which carry family conflicts. Features family conflicts are in their dynamics and forms of motion. The ways of the conflict settlement.

Keywords: conflict; spouses; family; reason; consequently, ways; family conflicts

УДК 371.3:616.89-008.441.44

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Л. В. МАНДЗИК, магістрант Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті розкривається сутність соціально-педагогічної профілактики суїцидальної поведінки учнів у сучасній школі, здійснено аналіз сутності понять суїцид, суїцидальна поведінка, соціально-педагогічна профілактика та визначено пріоритетні напрями роботи соціального педагога щодо профілактики суїцидальної поведінки.

Ключові слова: суїцид, суїцидальна поведінка, соціально- педагогічна профілактика, психологічна просвіта, групи ризику, правила спілкування, гармонійний розвиток

Аннотация. В статье исследуется сущность социально-педагогической профилактики суицидального поведения учащихся в школе, осуществлен анализ сущности понятий суицид, суицидальное поведение, социально-педагогическая профилактика и определены приоритетные направления работы социального педагога в профилактике суицидального поведения.

Ключевые слова: суицид, суицидальное поведение, социально-педагогическая профилактика, психологическое просвещение, группы риска, правила общения, гармоничное развитие

Постановка проблеми у загальному вигляді. Суїцидальна поведінка підлітків останніми роками все частіше стає предметом наукових досліджень. Самогубства неповнолітніх – багатогранна проблема, яка є актуальною як для батьків, так і для однолітків та суспільства. З 60-х років ХХ століття суїцидальна поведінка підлітків стала об'єктом спеціальних досліджень в розвинених країнах світу. Як стверджує статистика, Україна займає одне з провідних місць в Європі за кількістю самогубств. За даними Державного комітету статистики, на 100 тис. осіб припадає 22 самогубства. Смерть від суїциду займає друге місце в Україні після природної смерті і смерті від зовнішніх причин. Найбільша частота суїциду спостерігається у підлітків у віці до 14 років. У цієї категорії дітей на одну смерть приходиться до 200 нереалізованих суїцидальних спроб. Статистика говорить про те, що причиною трагедії служать невпевненість в собі, конфлікти з батьками і нерозділена лю-

бов. Було встановлено, що лише у 10 підлітків у разі самогубства є істинне бажання покінчити собою, в інших 90 це «крик про допомогу». Часто суїцидальні дії підлітків носять демонстративний характер, здійснюються у вигляді своєрідного «суїцидального шантажу». Актуальність дослідження обумовлюється тим, що суїцидальний прояв сучасних підлітків, а особливо в пубертатний період, є однією з найбільш актуальних соціально-психологічних та соціально-педагогічних проблем суспільства.

Аналіз попередніх досліджень. У процесі дослідження сутності суїциду та його профілактики серед підлітків нами був проведений огляд і аналіз публікацій із цієї проблеми провідних західних та вітчизняних науковців: Е. Shneidman, N. Farberow, А. Амбрумова, Е. Дюркгейм, З. Фрейда, І. Бойко, Т. Вашек, К. Меннінгер, В. Мушинського, Г. Рум'янцев, А. Личко, Н. Конончук, Л. Крижанівська, В. Ларичев, Г. Пілягіна, Л. Постовалова, Г. Старшенбаум, В. Березіна, В. Єфимова, Н. Кротова, М. Зотова, В. Рибалка, Н. Югова.

Основними завданнями статті є: розкрити сутність поняття суїцид, суїцидальна поведінка, соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки; охарактеризувати методи та форми соціально-педагогічної роботи із профілактики суїцидів у підлітків; висвітлити систему роботи соціального педагога з профілактики суїциду серед дітей підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Підлітковий вік охоплює період від 11-12 до 14-15 років, що відповідає середньому шкільному вікові, тобто 5-9 класам сучасної школи. У цей період в особистості дитини відбуваються складні і суперечливі зміни, на підставі чого його ще називають важким, критичним, перехідним [1]. Підліток емоційно переживає майже всі події у житті, яскраво святкує перемоги і надзвичайно болісно сприймає невдачі. Емоційний фон часто змінюється, і будь-яка негативна подія може стати причиною депресивних станів, які згодом призведуть до дій суїцидального характеру. Фахівці визначають суїцид (suicid – з лат. «себе вбивати») як усвідомлювані, навмисні дії, спрямовані на добровільне позбавлення себе життя, що призводять до смерті. Під терміном «суїцидальна поведінка» розуміють будь-який прояв суїцидальної активності – думки, наміри, висловлювання, погрози, спроби замаху. Оскільки у нашій статті суїцидальну поведінку ми розглядаємо як соціально-педагогічну проблему, проаналізуємо визначення, запропоноване відомим теоретиком соціальної педагогіки І. Д. Зверєвою: «Суїцидальна поведінка – це поведінка, умотивована усвідомленим бажанням убити себе з метою позбутися психологічного чи фізичного болю» [3]. Тобто людина усвідомлено приймає рішення позбавити себе життя і цьому передують її дії. Оскільки суїцидальна поведінка – комплексна проблема, вона потребує втручання різних спеціалістів, участі різних відомств. Водночас більша частина життя підлітка пов'язана з освітніми установами, тому саме освітнє середовище може стати базовим, основним середовищем для виявлення та попередження суїцидальної поведінки. Під профілактикою суїцидальної поведінки розуміють систему державних, соціально-економічних, медичних, психологічних та інших заходів, спрямованих на попередження розвитку суїцидальної поведінки (суїцидальних тенденцій, суїцидальних спроб і завершених суїцидів) [2, с. 126]. Першочерговою умовою попередження самогубств серед учнів є ретельне психолого-педагогічне виявлення дітей, чії особистісні риси створюють підвищений ризик суїциду.

Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед учнів, система роботи профілактики суїциду має містити такі компоненти:

- психологічна просвіта педагогів, батьків, учнів;
- створення позитивного психологічного клімату в навчальному закладі й сім'ї;
- психологічна та педагогічна діагностика суїцидальних тенденцій;
- систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці учнів;
- при потребі – переадресування суїцидальної справи спеціалістам медичного профілю.

Школа має стати місцем, де підліток буде самостверджуватися, розвиватися, місцем, де у нього не виникне думка про суїцид. Тому профілактика суїцидальної поведінки учнів – це, перш за все, попередження проблем розвитку особистості, допомога у виникненні актуальних проблем адаптації й соціалізації особистості. Саме тому доцільно говорити про соціально-педагогічну профілактику суїцидальної поведінки) [5].

Соціально-педагогічна профілактика, в загальному значенні, – це науково обґрунтований і вчасно застосований соціально-педагогічний вплив на вихованців з метою збереження їхнього функціонального стану, попередження можливих негативних процесів у життєдіяльності; це діяльність із попередження соціальної проблеми, соціального відхилення та нейтралізації причин, які їх породжують. На відміну від соціальної, соціально-педагогічна профілактика орієнтована переважно на дітей та молодь і характеризується виявленням соціально-педагогічних умов і десоціалізуючих чинників їх виховання, а також спрямована на виявлення, діагностику і корекцію дітей «групи ризику» з різними формами психічної і соціальної дезадаптації, що виражається в поведінці, неадекватній нормам і вимогам найближчого оточення [2, с. 98].

У підлітковому віці немає відпрацьованих способів вирішення проблем, а коло спілкування, найчастіше, обмежується однолітками, перед якими постають такі самі питання. А дорослі, особливо в проблемних сім'ях, не завжди пропонують свою підтримку та демонструють розуміння. Отже, в надзвичайно бурхливий період свого життя підліток залишається сам на сам зі своїми проблемами. Тут і приходять на допомогу спеціалісти, головною роботою яких є допомога школярам у кризових ситуаціях — шкільні психологи та соціальні педагоги.

Соціальний педагог при цьому повинен знати основні правила спілкування з підлітком, який знаходиться у стані депресії:

- будьте впевнені, що ви зможете надати допомогу;
- користуйтеся передовим педагогічним досвідом;
- будьте терпеливими;
- не намагайтеся шокувати його або загрожувати йому словами: «Піди й зроби це»; не намагайтеся аналізувати мотиви його поведінки, говорячи: «Ти себе так почуваєє через те, що ...»; не сперечайтесь і не намагайтеся переконати дитину, говорячи: «Ти не можете себе убити, тому що»;
- зробіть все, що від вас залежить, але не беріть відповідальність за чуже життя [6].

Соціально-педагогічна робота з втручання в суїцидальну активність включає:

1. Профілактичну роботу – превенцію.
2. Безпосереднє втручання – інтервенцію.
3. Реабілітацію людини, яка вчинила спробу самогубства – поственцію [4].

Отже, соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки становить собою систему форм і методів роботи, спрямованих на запобігання суїцидальної поведінки серед дітей та молоді. Варто зауважити, що соціально-педагогічна профілактична робота має будуватися на таких принципах: довготривалості, неперервності, систематичності, адресності, своєчасності, доступності, інтеграції в навчально-виховний процес, комплексності.

Виокремлюють три рівні профілактики (первинна, вторинна, третинна). Водночас, оскільки мова йде про попередження суїцидальної поведінки у загальноосвітньому навчальному закладі, насамперед потрібно брати до уваги первинну профілактику. Саме цей вид профілактики має на меті створення і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя дітей і запобігають несприятливому впливу на нього факторів соціального і природного середовища. Задля ефективної організації соціально-педагогічної профілактики у загальноосвітньому навчальному закладі необхідно створювати спеціальні програми збереження психічного здоров'я, особливу увагу звертаючи на позакласну виховну роботу та взаємодію начального закладу з родинами учнів, іншими соціальними інститутами [4].

Для підвищення самооцінки підлітка, батькам слід доцільно користуватися наступними заходами: завжди підкреслюйте все добре й успішне, що властиве вашій дитині. Це підвищує впевненість у собі, зміцнює віру у майбутнє; не чинить тиск на підлітка, не висувайте надмірних вимог у навчанні, житті тощо; демонструйте дитині справжню любов до неї, а не тільки слова, щоб вона відчула, що її дійсно люблять; приймайте, любіть своїх дітей такими, якими вони є – не за гарну поведінку та успіхи, а тому, що вони ваші діти, ваша кров, ваші гени, майже ви самі; підтримуйте самостійні прагнення своєї дитини не захоплюйтесь оцінюванням, не судіть її, знайте, що шлях до підвищення самооцінки проходить через самостійність і власну успішну діяльність дитини; слід тактовно і розумно підтримувати усі починання своєї дитини, які ведуть до підвищення самооцінки, фізичного розвитку, особистісного зростання.

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що явище суїцидальної поведінки підлітків становить собою загрозу для їх гармонійного розвитку. Учні сучасної школи становлять групу ризику щодо суїцидальної активності. Саме тому, соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки у загальноосвітніх закладах – актуальна соціально-педагогічна проблема, що потребує вирішення на різних рівнях й в різних аспектах. Соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки у шкільному середовищі потребує систематичного впровадження, задіяння різних відомств для її ефективності.

Література

1. Андрющенко И. В. 85 вопросов к детскому психологу / И. В. Андрющенко, Т. А. Коваленко. – М. : АСТ Год, 2009. – 160 с.
2. Методика та технології роботи соціального педагога : навч. посіб. / [автори-укладачі: С.П. Архипова, Г.Я. Майборода, О.В. Тютюнник]. – К. : Слово, 2013. – 496 с.
3. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / [за заг. ред. проф. І. Д. Звереві]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
4. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. / Ю.О. Приходько, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2012. – 328 с.

5. Рибалка В. В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді : метод. реком. – К. : ІПППОАПН України, КФ ВМУРоЛ «Україна», 2007. – 68 с.

6. Шинкарук М. Є. Профілактика суїцидальних тенденцій у підлітків / М. Є. Шинкарук // Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. – Хмельницький, 2011. – 362 с.

REFERENCES

1. Andryushchenko I.V. 85 quaestiones erant parvuli psychologist / I.V.Andryushchenko, T.A. Kovalenko . – Moscuа : AST Anno 2009. – 160 s.

2. Ratio et vitae socialis magister, docebit. guidances. / [Authoritarian compilers: S.P. Arkhipova, G.Y. Majborod, O.V. Tyutyunnik]. – K. Verbum, 2013. – 496s.

3. Social paedagogia: parva encyclopedia / [by Societatis . Ed . prof . I.D.Zvereva]. – K.: centro educational litterarum, 2008. – 336 s.

4. Prikhodko Y.O. Psychological Dictionary Directory: imperitos docete libere. guidances . / Y.O. Peregrinus, Yurchenko V.I . – K .: Caravel, 2012. –328 s.

5. Rubalka V.V. Psychological ne suicidal tendentias in iuvenes alumni: modus. recom. – K.: IPPPOAPN Ucraina , CF VMURoL "Ucraina", 2007. – 68 s.

6. Shynkaruk N.E. MONITIO suicidal tendentias in teenagers / N.E.Shynkaruk // Modern Ukrainian alumni: problems et valores: Acta Omnium-Ukrainian. scientific-practi. conf. alumni et iuvenes phisicis. –Khmelnitsky, 2011. –362 s.

SOCIAL–PEDAGOGICHESKAYA PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR IN ADOLESCENCE

L. MANDZYK, Master of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. *In the article the essence of social and educational prevention of suicidal behavior of students in the school undergraduate stage, made an analysis of the essence of the concepts of suicide, suicidal behavior, socio- educational prevention and identified priorities for social educator in the prevention of suicidal behavior.*

Keywords: *suicide, suicidal behavior, socio - educational prevention, psychological education, risk, communication rules, harmonious development*

УДК 37.015.3 – 044.332 : 37.091.212

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ

І. А. МАРТИНЮК, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та психології Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. *У статті йдеться про сутність та значення адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ. Розглядаються складові механізму зазначеного процесу. Пропонуються способи підвищення стресостійкості першокурсників у ВНЗ.*

© І. А. Мартинюк, 2015